

Irène Lindh och
Måns Westfelt
i
**Wendelas
mörka locka**

**Utomhusevenemangen vid Wendelas Hus
som ni inte får missa i sommar**

Berit Carlberg
och Hans Wiborg m fl
i
VITA HÄSTEN

speltider, priser mm 4-6
Lennart Hedwall om Wendelas och
Loves musikaliska gemenskap 7
Ernst Rolf om Mollie Faustman 14
en estnisk wendela hebbe 15
höstens program 24

"Vi färdas vidare och styra in i Telgeviken, där först den vackra egendomen Lina fängslar våra blickar, och därefter det täcka lantstället Snäckviken, vars roman-tiska natur utgör den skönaste avslut-ning på vårt galleri av levande Mäla-revyer."

Herman Säterberg 1881.

innehåll

Det täcka lantstället snäckviken

Om Wendela Hebbes Hus och Wendelas Vänner.....2

så kan det gå strax väster om slussen i södertälje

Bakgrunden till sommarens föreställningar.....3

operetten vita hästen

Berit Carlberg berättar om sin uppsättning.....4

Wendelas mörka lockar

Om pjäsen, skådespelarna och författaren.....6

Vendelas mörka lockar

Om en musikalisk själsfrändskap. Av Lennart Hedwall.....7

Vad ridderstad såg

Utdrag ur biografien om Wendela.....12

kvinnan bakom allt

Ernst Rolf om Wendelas barnbarn Mollie Faustman.....14

lydia koidula

En estnisk Wendela Hebbe. Av Signe Andersson.....15

En blivande vapenhandlare i

wendelas hem

Ur Thorsten Nordenfelts memoarer.....16

Blandat.....18

delblancsällskapet

"Det täcka lantstället snäckviken"

Huset som utgör kuliss till sommarens teaterpjäser har inte alltid legat där det nu ligger. Under hela 1800-talet och fram till 1985 låg huset i Snäckviken ca 500 meter norr om S:ta Ragnhilds kyrka. När Lars Johan Hierta köpte huset för Wendela Hebbe 1862 låg det mycket idylliskt vid Mälaren. Fotot ovan är från 1890-talet. Under ett par decennier bodde Wendela här varje sommar oftast tillsammans med sin dotter Signe, som vilade ut här efter sina operaturnéer i Europa. Wendelas dotter Fanny med sin stora danska familj kom ofta hit. "Här glänste mormor med skönhet och kvickhet", skrev barnbarnet, den danske litteraturprofessorn Valdemar Vedel i en artikel från 1912. Här levdes livet till skillnad från ankdammen i Köpenhamn, tyckte han.

Redan i slutet av 1800-talet naggades idyllen i Snäckviken i kanten och huset blev så småningom Vin- & Spritcentralens egendom och på 1980-talet Astras. 1983 bildades den ideella föreningen Wendelas Vänner för att försöka rädda huset. Tack vare generösa bidrag från Vin- & Spritcentralen och Stiftelsen Lars Hiertas Minne kunde en antikvarisk nedmontering äga rum. Efter en 10-årig jakt på pengar och ny tomt startade återuppförandet på våren 1995. Invigningen ägde rum i maj 1998. Ett litet museum har iordningställts i övervåningen, möjliggjort tack vare depositioner från Musikmuseet i Stockholm. När Signe Hebbe, som blev en framstående

WendelAvisan är medlemstidning för Wendelas Vänner och utkommer tre gånger per år. Medlemsavgiften är kr 150:-/år. Postgirokontonummer 985920-8. Ansvariga för tidningen är föreningens ordförande Per Eric Mattsson (08-55030584) och sekreterare Sven Erik Rönnby (08-55016478). Föreningen har en hemsida <http://home.swipnet.se/wendela> och E-mail wendelas.vanner@swipnet.se. Wendela Hebbes Hus har öppet måndag-lfredag 10-17 (lördag till 15) för lunch och kaffe. Under söndagarna i juli och den 4 augusti har vi kafé med hembakat i trädgården.

Museet visar vi varje lördag kl 14 samt två timmar före föreställningarna av

Så kan det gå strax väster om slussen i södertälje

Förra sommaren kom vi överens med författaren Cecilia Sidenbladh att hennes fina pjäs *Wendelas mörka lockar*, som hon regisserat i samarbete med skådespelarna i pjäsen - Irène Lindh och Måns Westfelt - skulle uppföras utomhus vid Wendelas Hus i sommar.

I vintras ringde så Berit Carlberg, som med stor framgång spelade Wendela Hebbes roll i förra sommarens utomhusteater *Provet* av Björn Runeborg. ”Kan jag inte få spela *Vita Hästen* vid Wendelas Hus i sommar? Jag blev så förtjust i huset, i parken, i kanalen, i slussen och i den skogklädda kullen på andra sidan. Allt påminner mig om miljön i Benatzkys *Vita Hästen*, som jag spelat flera gånger med Nils Poppe och kan utan och innan.”

”Javisst, naturligtvis får du det” sa vi, ”bara det inte kolliderar med Wendelas mörka lockar.”

Så nu blir det alltså två pjäser och sång och spel och dans hela sommaren vid Wendelas Hus. Vi känner oss övertygade om att de båda musikaliska Hebbarna Wendela och Signe (Wendelas operasjungande dotter) välsignar evenemangen i sin himmel. Det var ju, har vi läst i gamla brev, musik och sång nästan dagligdags på somrarna i Snäckviken när det begav sig på 1800-talet.

Wendelapjäsen utspelar sig sommaren 1851 under ett mycket dramatiskt skede i både Wendelas och Almqvists liv. Wendela har just avslutat en lång-re novell i Aftonbladet. Den kom att löpa över fle-ra nummer och skulle bli hennes sista alster under ett 10-årigt mycket aktivt journalistliv som anställd i Aftonbladet. Hon är gravid och fadern är ingen mindre än hennes arbetsgivare Lars Hierta, den store publicisten, företagaren och politikern. Stor skandal väntar. Almqvist är på väg att avslöjas för förskingring och mordförsök på en ökad procentare. Stor skandal väntar också honom. Båda far utomlands för att undkomma skandalen. Wendela föder sin son i södra Frankrike och

kommer hem efter dryga halvåret. Almqvist vågar sig aldrig tillbaka. Han tillbringar 14 år i Amerika. Skriver och skriver, för att döva sin ångest. Allvar och nonsens om vartannat. En del av hans efterlämnade anteckningar (1438 folieark lär det vara) finns samlade i en bok, som fått namnet *Sesemana* (1983). I en nonsensdikt i det adertonde spelet i den sesemanska Iliaden rimmar Almqvist i varje rad på ster. Södertälje av alla städer har fått bilda ramen till dikten. Långt bort i främmande land för 150 år sedan sitter han alltså och diktar om en något mörk och dyster komminister från Södertälje som får besök av tvenne rabulister. Men rabulis-terna föll i sjön som från ett fluster strax väster om slussen.

Det är just här strax väster om slussen i Södertälje som sommarens teaterbegivenheter utspelar sig. Välkomna

Per Eric Mattsson

ordf. i Wendelas Vänner, som tillsammans med ABF Södertälje-Nykvarn och respektive pjäs' teaterförening arrangerar.

**I Södertälje levde det en Komminister
Av detta slag som folket kallar poetaster;
Till sinnelaget kanske något mörk och dyster,
Men ganska nätt och fin i alla sina gester.
Man sade, att han fordom hade gjort förluster
Och nu han hushåll höll tillhopa med sin gamla mos-
ter.
Men i hans grannskap levde tvenne Rabulister
Av detta slag som folket kallar Lagfantaster:
Den ena var till sinnelaget djärv och yster,
Den andra älskade att göra gäck av präster:
Så bäge voro ett par äkta filibuster,
Och alla Täljebor dem räknade för avgrundsfoster.**

—
**En kväll hos prästen göra ett besök dem lyster—
I mörkret de förklevo sig, och plums! Just väster
om slussen föllo de i sjön, som från ett fluster,
och dränktes! Så det gick med Herrar Copps och Van der**

Ja, nu du Wendela håll tummarna för mig!

Redaktionen bad Berit Carlberg tala om varför hon valde just Wendelas Hus för sin uppsättning av VITA HÄSTEN. Så här skrev hon:

Det var med stor glädje jag åtog mig rollen som Wendela Hebbe förra sommaren i pjäsen "Provet" av Björn Runeborg. Under våren hade jag läst allt jag kom över om Wendela och Signe. Deras fascinerande levnadsöden sysselsatte mina tankar ständigt och att sedan få vistas i deras hem i Hebbevillan gjorde det hela ytterligare intressant. Innan jag gjorde entré gick jag alltid fram till ett av porträtten av Wendela och sa: "Ja, nu Du Wendela, håll tummarna för mig!"

I sommar går jag också fram till Wendelas porträtt, den här gången iklädd Fru Josephas dirndlklänning, och ber henne hålla ett vakande öga på mig!

Det är en stor ynnest att få vara i Hebbevillan och jag känner tacksamhet mot Wendelas Vänner, som trodde på den här idén redan från början och som stöttat mig med råd och dåd. Måtte nu SOLEN lysa över Wendelas hus, måtte nu Benatzkys odödliga toner klinga ut över kanalen! Jag tror att Wendela i sin him-mel tittar ner på oss och småler och kanske Signe tar ett

Nedan: Vi saxar ur programmet.

Berit Carlberg tycker att hon haft tur i livet, alltsedan den "mirakulösa debuten" i Glada Änkan. Rollerna har kommit, den ena efter den andra. Inte bara i den lättsamma genren även om det är dessa som gjort henne till rikskändis.

Operetten
VITA HÄSTEN

Av: Rikard Nilsson och Rikard Nilsson Musik: Rikard Nilsson Regi: Berit Carlberg

Berit Carlberg
Hans Wiborg
Mette Adolfsen
Nichlas Strand
Sture Johansson
Ilva Tinnud
Peter Tiverman
Sören Björkman
Janica Amante
Isabell/Camilla Tinnud

Regi: Berit Carlberg
Insp. musik: Sven Idar

Boka bord för Teatermiddag
00-20 00 00 75

Sommarteater vid Wendela Hobbes Hus Södertälje
26 juni-28 juli, onsdag-lördag kl 19:00, söndag kl 15:00
Biljettenbeställning 10-16 tel 070-498 50 47
Biljettkassan öppnar en timme innan föreställningen

Art: Berit Carlberg Långtett i samarbete med Rikard Nilsson och Wendela Hobbes
Teater till samarbete med Rikard Nilsson Långtett, Rikard Nilsson och Rikard Nilsson

Biljetter
kr 160:-
tel. 070-4985047

Serveringen i Wendelas Hus öppnar två timmar före kvällsföreställningarnas början. Som framgår på annan plats i detta nummer höjer vi nu profilen i vår restaurang. Vi kan servera en enklare teatermiddag, men också några utsökta á la carte-rätter med gott vin till. Vi har fullständiga rättigheter. Före söndagsmatineerna har vi kafé med hembakat i trädgården.

Pocketresor ordnar buss från Odenplan i Stockholm till båda föreställningarna. Se deras annons på sid 23.

Wendelas mörka lockar

ett sceniskt möte mellan Love Almqvist och Wendela Hebbe
på Aftonbladets redaktion 1851.

Skådespelare:

Irène Lindh och Måns Westfelt

Manus: Cecilia Sidenbladh

Songes och pianomusik: Almqvist

Spelas alla dagar 29 juli - 6 augusti kl 18.30

Söndagen den 4 augusti även kl 15.

Biljetter kr 140:- på telefon

08-55086675

Efter föreställningarna den 29 juli, 4 och 5 augusti
serveras teatersupé med framträdande
av skådespelarna.

Museet och serveringen är öppen
två timmar före föreställningarna.

Aftonbladstrion Lars Johan Hierta, Carl Jonas Love Almqvist och Wendela Hebbe har intresserat forskare, press och allmänhet alltsedan Hierta anställde de båda i sin tidning - Almqvist 1839 och Wendela 1841. Cecilia Sidenbladhs pjäs utspelar sig 1851 strax före mycket dramatiska omvälvningar i trions liv. Almqvist flyr utomlands anklagad för förskingring och mordförsök, Hierta säljer Aftonbladet "detta mitt äldsta barn" och Wendela Hebbe föder en utomäktenskaplig son och lämnar sin anställning.

Stor Murfvel-Polka. Karikatyr i Folkets Röst från maj 1851. Lars Johan Hierta är omgiven av bl a sina medarbetare i Aftonbladet Wendela Hebbe och Love Almqvist (i prästkappa). På Wendelas klänning står "3 tr. upp". Hon bodde nämligen tre trappor upp i Lars Hiertas hus på Stora Nygatan 21. Här fanns också Aftonbladets tryckeri och den redaktion där pjäsen utspelas. Där bodde också Almqvist med familj. Karikatyren är en av de mest kända från 1800-talet och utförd av Gustaf Wahlbom. Den kan ses i större format i stora salen i Wendelas Hus.

IRÈNE LINDH

som spelar Wendelas roll, är skådespelerska på Dramaten. Hon har gjort roller i såväl klassiska som moderna verk och har arbetat med regissörer som Sjöberg, Bergman, Josephson, Norén och Widerberg. Irène sjunger också och har framgångsrikt tolkat Almqvists *Songes* och givit ut en CD. Fn är hon aktuell som hustrun i "Festen" på Dramaten.

MÅNS WESTFELT

som spelar Almqvists roll, har spelat på Dramaten och på stadsteatrarna i Helsingborg, Göteborg och Stockholm och där gjort många klassiska roller. Han har medverkat i flera filmer och också ofta i TV. Genom åren har han haft många Almqvistuppgifter! Till hösten är han aktuell som Sweden-hiell i Göteborg.

CECILIA SIDENBLADH

som skrivit pjäsen, debuterade som dramatiker 1992 med *Häxorna på Söder*, som utspelas under häxprocesserna i Stockholm på 1670-talet. Ett par av Cecilias pjäser handlar om Love Almqvist, vars författarskap hon ägnat sin doktorsavhandling. Hon har även publicerat fyra historiska romaner och tre barnböcker - i höst kommer *En midsommarnattsdröm*. I sommar spelas *Ice Maiden*, en pjäs om Victoria Benedictsson på Strindbergsmuséet.

NILS EKLUND

Vendelas Mörka Lockar

Om en musikalisk själsfrändskap

av Lennart Hedwall

En av de mest kända och omtyckta av Carl Jonas Love Almqvists *Fria Fantasier för Pianoforte* heter *Vendelas mörka lockar* och är en finstämd och melodiskt anlagd meditation, hållen i folkvisevekt moll men också med inslag av ljusare tonfall. Henry Olsson har kallat den ett ”ömt, uppvaktande stycke”, och samme forskare menar att det tidigaste av de bevarade längre breven från Almqvist till Wendela (10 febr 1842), där han gör långa utläggningar om kärlekens väsen, ”väl knap-past kan ses som annat än en förtäckt invit”. Men inte minst av Brita Hebbes utförliga biografi över Wendela Hebbe - där Almqvist figurerar så flitigt att han kan sägas vara bokens andra huvud-person - framgår att förhållandet mellan de båda var närmast kollegialt vänskapligt och ibland konstnärligt förtroligt (om nu inte den något olustiga Ridder-stads-episoden får tas som ett svartsju-keutbrott från Almqvists sida).

NOTSLINGAN

på första sidan i *WendelAvisan* är de första tecknen i Almqvists musiks stycke *Vendelas mörka lockar*, som Lennart Hedwall skriver om. Slingan har följt *WendelAvisan* sedan dess start 1996 för 20 nummer sedan. Almqvist skrev om-växlande Wendela med enkelt och

Det ligger då närmare till hands att se den musikaliska teckningen av Vendela i ljuset av den originella tonartsfilosofi som Almqvist formulerade i traktaten *Om människans stöd* i artikelserien *Några drag* i tidskriften *Skandia* 1834. Han gör där en analogi mellan dur-och moll-tonalitet och människans förhållande till Kristus och till sin nästa, och talar om tre slags människor. Först nämner han de egenkära, som ”har samma karaktär på sitt lynne, som i musiken det ytliga, grunda dur - slamrande, flackt leende, förföriskt”. Den andra kategorin utgörs av dem som ”sätta sitt stöd i en annan ädel människas hjärta, och luta sig till det med trohet och hopp för liv och död, - deras själar flyta i ett lynne av moll; deras lust lever i sådana rena, ljuvliga toner”, och här tillägger han: ”De ut-göra *nästan* allt det skönaste, som jorden ännu vet”. Slutligen ”äro de, som icke blott övergivit den viljan att stå på sig själva, utan blivit verkligen *omvända*” och som ”vilja endast vila på Gud”. ”Tonen av deras kynne är *åter* dur, men himmelskt, outsägligt dur”, och nu tillfogar han: ”Ack, det är sällt att få lyssna på några ljud från *dess* trakter av livet!”

Må vara att detta är högst romantiska spekulationer i ett närmast predikoartat sammanhang

- Almqvists idé torde vara inspirerad av Thomas a Kempis’ lära om att i kärleken till Kristus ligger den enda rätta kärleken till nästan, och sådana tankar synes han inte ha dryftat med väninnan Wendela. Men det är frestande att tillämpa tonartsschemat på hans egna kompositioner, och med det som referens kunde man säga att songen *Den lyssnande Maria* - bilden av ”den fromma, lantliga flickan” som ännu inte är förmäld med Josef - är hållen i ”ljuvligt moll”, medan *Marias häpnad* - inför ett Guds under - är

LENNART HEDWALL

(f 1932) är verksam som tonsättare, dirigent och musikkforskare. Han har också arbetat som lärare vid Operahögskolan och vid musikvetenskapliga institutionen vid Stockholms Universitet, där han sedan 1997 är docent. Han har varit kapellmästare vid bl a Stora Teatern i Göteborg och Örebro orkesterstiftelse och lett de flesta större svenska orkestrar och även dirigerat utomlands. Som tonsättare har han skrivit bl a två operor, flera orkester- och stråkorkesterverk, kammarmusik, piano- och orgelkompositioner samt kör- och solosånger, och han har redigerat och utgivit äldre svensk musik, bl a symfonier av Ro-man, Berwald och Lindblad. Bland hans skrifter märks biografier över Alfvén, Peterson-Berger och Geijer, översikten *Den svenska symfonin* (1983), avhandlingen *En öfversigt öfver Musiken inom Wermland* (1995) och en *Svensk Musikhistoria*.

skriven i "himmelskt dur". Det är nog heller ingen tillfällighet att klaverfantasin. *De älskandes möte* börjar i "ljuvligt moll" och efter flera modulationsstadier slutar i ett Swedenborgskt hinsides i "himmelskt dur", eller att ett stycke som *Bror och syster* nästan helt rör sig i ett neutralt, "ytligt dur". Almqvist port-rätterar sin dotter *Marie Louise* som sorglös ung flicka i ett folktonsnära "ljuvligt moll", men sonen *Ludvig Carl Wilhelm* framställs som en smått lättsinnig "gamin" i huvudsakligast "ytligt dur". Inte oväntat blir dock förhållandet mera komplicerat i exempelvis de två (liksom *Ludvig Carl Wilhelm* fortfarande otryckta) stort upplagda och kontrastrika självporträtt i toner Almqvist åstadkommit, *Love Almqvist* och *Richard Furumo*.

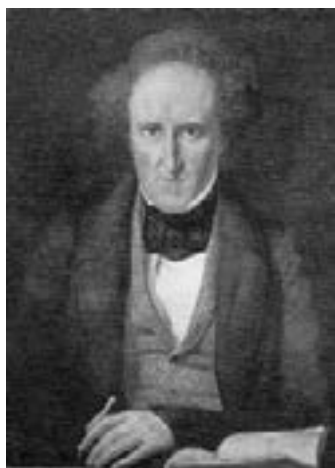
Att Wendela var en av de vänner som Almqvist kunde vända sig till "i trohet och hopp" kan således utläsas också ur pianofantasin om hennes mörka lockar, de som kom honom att säga att hon såg "italiensk ut, eller snarare spansk". Men hans musikporträtt av Wendela är minst av allt sydländskt i tonen utan alltigenom nordiskt i atmosfären - kanske just som ett utslag av "moll-filosofin". Det aktualiserar i sin konstlösa innerlighet dessutom en annan sida av Almqvists komponerande, där av allt att döma Wendela var direkt

involverad - hon nämns ju som en av dem som kunde, med dottern Signes ord, "vid pianot med råd och dåd biträda skalden vid uppptecknandet av hans tonskapelser". *Vendelas mörka lockar* kan sägas vittna om en viss kompositionsteknisk tafatthet, särskilt vad gäller de ackord som beledsagar den uttrycksfulla melodin - de håller sig i ungefär samma "handläge" och är således nedtecknade efter en närmast improvisatorisk ingivelse och inte efter någon harmonisk regelbok. Så är fallet även i andra av hans klaverfantasier, och om hans problem med just ackompanjemangen talar indirekt hans bekanta anmärkning till *Songes*-melodierna: "Även tillförser sig Red., att där enstämmiga sånger stå, var och en, som älskar intrumentalacom-pagnement, behagar till sångstämman slå de ackorder, han tycker; därvid dock företrädesvis begagnande sådana, som låta väl, och helst som passa till stycket."

Kanske skall här erinras om, att Almqvists musikaliska produktion endast består av vokala stycken - det finns ett 15-tal utöver de 50 numren i *Songes* - och ca 45 klaverkompositioner samt Ojans melodier för "kandelev" och *Niakuns polska* för "sexsträngad harpa" i *Sviavigamal*. Pianoverkens antal är svårt att precisera eftersom flera outgivna stycken bara existerar

i av-skrifter och äktheten därmed kan vara osäker. Det är belagt att sångstycken av Almqvist framfördes bl a i Malla Silverstolpes salong i Uppsala 1828 och att ingen "songe" torde vara senare än 1839. då samlingen ursprungligen var avsedd att publiceras - den utkom först tio år senare. Dateringen av pianokompositionerna är mer problematisk. Troligen är flera av dem ungefär samtidiga med sångerna, men andra tycks ha tillkommit under 1840-talet, således under den period han umgicks med Wendela. I det första bandet av den sk Imperialoktavupplagan av *Törnrosens bok* (1839) förekommer fyra klaverfantasier, som har direkta samband till olika texter i boken, och i novellen *Ifrån Leonard* är musiken lika förbunden med den efterföljande texten som de insprängda sångerna i berättelserna *Björninnan* och *Uppvaknandet* i samma band och som redan 1834 *Tintomaras sång* i *Drottningens juvelsmycke*. I *Songes*-samlingen (1849) ingår två pianokompositioner, danssviten *Zingari-Fest* och den avrundande *Slutet*.

Almqvist planerade synbarligen att publicera ytterligare musikaliska kompositioner i nya band av *Törnrosens bok*, men det var svårt att finna förläggare som kunde och ville satsa på en för tiden så ovanlig kombination av texter och musiknoter. Han började därför 1847 ge ut sina pianostycken i separata häften och hade presenterat 11 häften med ialles 16 stycken innan tryckningen avbröts året därpå, säkerligen av ekonomiska skäl. Serien var nämligen planerad att omfatta 18 häften, och det kända opublicerade materialet hade kunnat täcka de resterande sju häften nämligen exakt. Orsaken till avbrottet kan emellertid också

Karl Peter Mazers porträtt av Almqvist överlämnades till Nordiska Museet av skaldens hustru Maria. Det målades 1835. Nordisk Familjebok skrev: "Hans ypperska porträtt torde vara den i karakteristikens skärpa överlägsna bilden av K.J.L. Almqvist". Almqvist själv övervakade porträttets tillkomst noga.

ha berott på den minst sagt onådiga kritiken som riktades främst mot de tekniska bristerna och det för många obegripliga innehållet. Så skriver t ex Johan Magnus Rosén i *Ti-den*: ”Förekom några takter av des-sa fria fantasier i en musikhistoria såsom ett prov på Hottentotternas mu-sik, så skulle varje bildad människa blott säga: det var en alltför curieus musik de där Hottentotterna ha.”

I den vittra kalendern Nordstjernans årgång 1847 medverkade Wendela med novellen Georgina bland idel kända skribenter som Almqvist, Geijer, Bremer, Blanche m.fl. Porträttet härintill fick pryda titelsidan och är troligen gjort av den skicklige litografen A.J. Salmson. ”Blir det så bra i tryck som på stenen så tror jag visst att det kommer att bli någorlunda likt” skrev hon själv om porträttet. Hennes mörka utslagna hår väckte uppmärksamhet i det pryda Stockholm.

Men Almqvist gav svar på tal och fram-höll i en självvanmälan (!) i *Aftonbladet* bl a: ”Såsom den musikaliska formen för dem (fantasierna) är obunden, har samma benämning av ’Fria Fantasier’ blivit dem tillagda, som i allmänhet brukas för styckena i *Törnrosens* bok, vartill denna musik, i anseende till anden, står i närmaste förhållande och frändskap”. Tydligare kan inte utsägas, att musikens innehåll skall uppfattas som en motsvarighet till ett textligt berättande och samtidigt som en likaberättigad ingrediens i ett tänkt ”allkonstverk”. Därför skall man heller inte förvänta sig en traditionell form-eller satsbehandling, och om detta skriver han i samma artikel:

”Det har i alla tider funnits ett slags, om så får sägas, instinktiv musik, stående utanför den egentliga konsten; alltså utan dess rang och åtskilliga av dess villkor. Den känsla för tonernas odödliga skönhet och hänförande behag, vilken upplyfter varje människas sinne, erfar en magnetisk dragning, av ofta oförklarlig art, till vissa i naturen givna musikaliska satser, vilka med detsamma kunna taga sig en egen harmonisk omgivning, ehuru sällan fullt felfri i anseende till den musikaliska grammatikens regler, som en diktare i denna genre icke känner. Han kan nå denna kunskap och tillhör då ej längre det instinktiva slaget. Denna genres alster äro

konstlösa, i den meningen att de icke befinna sig inom den vetenskapligt utbildade konstens område, och ej fordra del av dess slags värde, men kunna likväl sammanbinda sig i tonsystemer, talande till det inre geniet hos varje enskild persons egen själ.”

Liknande tankegångar hade Almqvist formulerat bl a i sin stora essä *Om poesi i sak* (*Dagligt Allehanda* 1839), där han i avsnittet *Om musikens framtid* framhäver det enkla och okonstlade på det lärdas och komplicerades bekostnad och bekänner sin tro på melodin som ”skönhetens egen hemlighet” och som ”saken, uppfinningen, det väsentliga, egentliga och själva i musiken”, allt tankar som ger belysning även åt *Songes*-diktningen. I själva verket låg dessa idéer ”i luften” och skulle mot seklets mitt bli alltmer påtagliga - här skymtar den romantiska genikulten med den spontana ingivelsen som kännetecken gentemot det ”akademiska” formidealet som framstod som alltmer antikverat: en genuin melodi kunde endast geniet skapa, men den tekniska uppbyggnaden kunde vem som helst lära sig. Det motstånd som en tonsättare som Berwald - och inte bara han - fick uppleva är ett av många vittnesbörd om den trånga situation de större musikformerna levde under vid mitten av 1800-talet.

En av de viktigaste musikestetikerna var då Abraham Mankell, som i flera av sina arbeten återkommer till dessa åsikter; Mankell var under flera år musiklärare vid Nya Elementarskolan, där Almqvist var rektor. Mankells företrädare hade varit Adolf Fredrik Lindblad, som i sin strävan mot de stora formerna, symfonin och operan, blev vederböriligen avhyvlat av kritiken och till skillnad mot Berwald sedan i stort sett ”nöjde sig” med att framsträda som romanstonsättare; kanske svarade det också bättre mot hans temperament. Han var redan vid slutet av 1820-talet entusiastisk för Almqvists melodier och sjöng dem med sin vackra tenor bl a hos Malla Silverstolpe, och det har många gånger påpekats att man kan finna tonfall som erinrar om Almqvists i både Lindblads och Geijers sånger. Lindblad hörde till dem som ”cor-rigerade” Almqvists kompositioner (lik-som även Geijers), men tydligen kom det till en brytning mellan dem i början av 1840-talet, och då övertog främst Wilhelm Bauck, en annan av tidens ledande musikskiftställare och även tonsättare, den rollen. Men Almqvist hade också andra medhjälpare, där-ibland organisten och lexikografen Leonard Höijer, körledaren och sång-läraren Johan Peter Cronhamn och - Wendela Hebbe.

Nu var det inte så, att Almqvist inte

själv kunde notera sina stycken - hans notmanuskript är klara och tydliga, även om de innehåller en del orto-grafiska otympligheter. Vad han i första hand behövde hjälp med var nedtecknandet av en del improvisationer, och om en sådan nedteckningsseans har Bauck berättat i en roande artikel i Aftonbladet 1874, där tillkomsten av en fantasi över ett litterärt tema skildras: en ung kvinna väntar förgäves sin älskare, går själv under och tas slutligen upp i "en högre sfär". Fantasin som bevarats i Höijers handskrift fick titeln *Cecilias fråga*, och den är satsmässigt fyllig och pianistiskt tacksam. Det är också tämligen lätt se just på pianosatsen, att ju längre fram i serien *Fria Fantasier* man kommer, desto säkrare är handlaget, och det bör tyda på, att Almqvist alltmer litade till sina professionella vänner. Ett stycke som *Den unga fiskaren*, som kom att bli det sista i det elfte häftet, är heltigenom "vårdat" och framstår som en veritabel "sång utan ord", där även den enkla "handlingen" är mycket tydligt fram-ställd.

Brita Hebbe har återgivit en liten no-vellskiss där Wendela skildrar en musikkväll, troligen på våren 1844, med Almqvists klaverspel i centrum, och vad som här kanske särskilt intresserar är, att skalden sägs improvisera också över sina *Songes*-melodier. Det är nämligen en smula förvånande, att han endast i två av sina bevarade pianofantasier, båda ännu otryckta, använt sig av melodiska uppslag ur sina sånger: i en ovanligt omfångsrik *Fantasi* (sic) dyker melodin till *Helgedomens ande* upp som ett slags andra tema och fantasin *Hjertats bön* är närmast en parafras över *Hjertats blomma*, sången om den i hela hans religiöst inspirerade konst-och livsfilosofi så centrala törnrosen. De i novellen nämnda

klaverfantasierna är nästan alla möjliga att identifiera. Stycket i fem fjärdedels takt är den ofullbordade fantasin *Nu lefva vi*, den hedniska polskan torde vara *Gurrhanas dans* (som dock bär nr XIX i den tryckta serien - någon "Fantasia XXXIII" som Wendela nämner, blev det ju aldrig) och stycket i Händels anda *I Umrís lund*, och "Prins Fredriks menuett" är troligen ett parti ur *En midsommarsdag på Drottningholm*. "Vattenvisan" bör vara *Segelfart till Tynnelsö*, som bär som föredragsbeteckning *ondulatorio*, och "Bröllopet på Haga" - där något textligt samband inte kan spåras - kan möjligen också vara en del av "Drottningholms"-fantasin eller kanske den långa fantasin *Lauritz Björnrams Bröllop med lilla Karin*, ett stycke som har anknytning till en novell som Almqvist publicerade 1846 i samma kalender, *På divanbordet*, där Wendelas *En kärlekshistoria* trycktes.

Det har sagts, att Wendela i sin litterära produktion ofta anknöt till Almqvists stil, och hon måste ha haft också en genuin känsla för det egenartade i hans musik och den högst personliga "berät-tarteknik" han där använder, den som av förståsigpåarna i allmänhet betraktades som formlöshet. Det märkligaste och vackraste vittnesbördet om de bådas musikaliska själsfrändskap är ändå det brev som Almqvist skrev till Wendela från Sanna i närheten av Jön-köping 17 juni 1843, där han berättar om tillkomsten av några av sina *Songes* och överhuvud berör sin musikaliska verksamhet. Detta sker i en ton av största förtrolighet, och Almqvist talar också mycket om sin ensamhet och sin känsla av att vara oförstådd. Hela brevet finns återgivet i Bertil Rombergs stora

urvalsvolym av Almqvist-brev (s 170-177), och det borde givetvis citeras i sin helhet. Men här får det räcka med några av de viktigaste av-snitten om just musiken (den avslutningsvis nämnda nr 2 i *Songes* är *Betraktelse*):

"Du har bedt mig om en historia, huru mina musikaliska kompositioner uppkommit; och skulle det stå i min makt att härför redogöra riktigt, så skulle världen väl få förnimma någonting besynnerligt. Det förhåller sig med dessa Stycken lika som med mina "Dikter", att de nästan alla stå i ett förhållande till ett Verkligt, ett timadt, ett visst i själen erfaret och djupt känt, hvilket de på deras sätt - i toner - afspegla. Men härom skulle jag ej kunna skriva tillfredsställande, utan att göra min egen lefvernesbeskrivning; och dertill saknar jag både tid, lust och framför allt förmåga, emedan ingen känner sig sjelf, rätt."

"I....ögonblick af stort medvetande om Ensamhet (och likväl i sällskap med en hel rikedom af fantasi och förstånd) är det som *Musikens Genius* nalkats mig. Alla dessa toner, äfven de gladaste och friskaste, hafva öfver sig gjuten prägeln af en stor Enslighet. Du skall icke första gången höra en enda takt ur dessa små stycken, utan att tycka den ljuda på ett högst aflägsat håll - nästan på ett omätligt fjerran ifrån dig sjelf - såvida du icke sjelf den stunden känner dig skild ifrån verlden. - - Dessa toner fattar man således antingen icke alls, eller med entusiasm. Det är med dem alldeles som med Törnrosens bok sjelf, om hvilken det en gång skall heta, att af allt Klokkt på jorden har ingenting blifvit skrifvet galnare, och af allt Galet finnes ingenting klokare."

"Jag har intet komponerat, hvarken

i musik eller skrift, som icke gjutit sig fram så lätt, att jag måste säga, att det gjort sig sjelf. Jag kan därför likväl alldeles icke medgifva, att jag arbetat utan Kritik; ty jag vet, att så fort ett stycke med otrolig snabbhet och nästan på en gång varit färdigt, har jag sedermera bortskurit och afklippt ganska mycket. Men grunden, hvarifrån jag utgått vid denna bortskärning, har ingen annan varit, än den innersta sentiment, hvaraf jag känt mig stämd eller rörd vid *styckets eget första anslag*: hvilket med andra ord vill säga, att stycket aldrig af mig blifvit kritiseradt eller putsadt till följe af yttre regler, utan blott efter sitt eget

innersta lifs fordringar. I detta fall (men också i detta enda) har jag varit grufligt sträng. Om jag förnimmer ljudet af en enda not, som svär emot styckets eget sentiment, så lider jag den icke för min död: men allt hvad som låter i samklang med styckets egen individuella grundton, gillar jag och har låtit stå. I detta afseende har jag det finaste och skarpaste gehör. Deremot är det klart nog, att detta kan hafva föga att göra med något gängse system i Harmoniläran."

"Man föreställer sig vanligen, att för ljufliga kompositioner i Poesi eller Musik fordras en vacker, lugn, ljuf omgifning, inspirerande eller

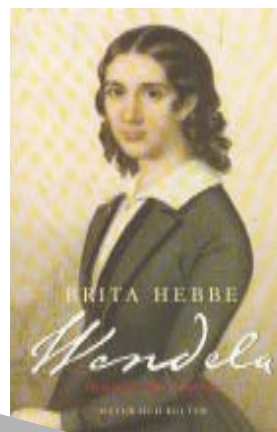
under-hållande fantasien. Jag har dock erfarit alldeles motsatsen.

Om du slår upp sidan 102 i Imperialupplagan, så finner du under *Uppvaknandet* ett mycket litet stycke, som börjar: "Källans klara, sorlande sagta susning hör!" Detta är det första af alla de här tryckta styckena. Det föll mig in en obeskrifligt regnig och smutsig höstdag, under det jag pro-menerade i en ganska ledsam sinnes-författning öfver några af Stockholms fulaste gator. Så snart det är gränslöst otäckt omkring mig, upplåter sig alltid själens innersta taflor, med sina toner, för mitt sinne. Jag hade den tiden intet instrument, och knappt ett ordentligt hem. Jag

Brita Hebbes bok **Wendela - en modern 1800-talskvinna** kom första gången 1974 och har sedan dess getts ut i flera upplagor, som alla tagit slut på förlaget och i bokhandeln. Wendelas Vänner har låtit nytrycka den senaste upplagan och familjen Hebbe har välvilligt avstått från royalty.

Vi kan därför återigen sälja denna biografi till priset av kr 150:-. Du kan köpa den i samband med sommarens teaterföreställningar eller under öppettid i Wendela Hebbes Hus.

Boken om henne är fascinerande. Brita Hebbe har gett oss en levande bild av en lysande män-niska och hennes värld. En mängd personer som vi gjort bekantskap med i 1800-talslit-teraturen möter vi på ett annor-lunda sätt. Det gäller inte minst Jonas Love Almqvist. En bok att vara tacksam för.
Göte Strandsjö

Den på nytt utgivna magnifika biografien "Wendela" av Brita Hebbe överbryggar avståndet till både Wendela och hennes tid. Litteraturhistoriens boställnad mellan roman-tikens män och kvinnor tycks alltigenom kon-struerad. Nog möttes de, i kärlek och hat, i strid om ord (vad är en kvinna, vad är en man?). Wen-dela hade som ung och övergiven hustru kurtiserats av den 26 år äldre biskop Tegnér. Nationalskalden tvekade inte att lägga sin dikts framtid, ja, den "Svenska sångens öde", i den vittra damens små händer. "Låt det ej vissna bort! Naturen skrev/ dig i ditt vänstra bröst ett kärleksbrev."

Men Wendela släpper Tegnér och griper gåspennan. I det ögonblick föds den kvinnliga romantiken.

Ebba Witt Brattström

På följande sidor ger vi ett smakprov ur boken.

Vad Ridderstad såg

Lennart Hedwall nämner i sin artikel på föregående sidor om den ”något olustiga Ridderstadsepisoden”. Brita Hebbe återger i sin biografi om Wendela Hebbe episoden samtidigt som hon försöker komma till rätta med Almqvists och Wendelas relation. Vi återger här som ett smakprov ur boken den första delen av det kapitel som just fått namnet *Vad Ridderstad såg*:

”En allsmäktig liten ödets gudinna.” Märkvärdigt nog gäller de orden Wen-dela Hebbe. När hennes redaktions-kamrat på Aftonbladet vintern 1846 - 47 Carl Fredrik Ridderstad en mansålder senare blickar tillbaka på den tiden är det så han beskriver henne.

Men maktställningen inom tidningen eller åtminstone dess litterära avdelning fyllde henne inte med segerglädje. Hon ansåg eller insåg nog att spannet framför hennes lilla triumfvagn var Hiertas känslor för henne. Hon var de åren djupt disharmonisk, kanske delvis på grund av sina ambitioner att göra sig gällande av egen kraft. Till Emilie Thomander skriver hon något år senare: ”Jag är till hela min person ’ett för mycket och för litet’ som Ehrensvärd säger.” För sin danske vän Hans Egede Schack klagar hon över sin brist på »lugnt förstånd, klarhet och sammanhållning», egenskaper som ”bör karakterisera kvinnorna i vårt praktiska tidevarv”. En antydning om hur långtifrån allsmäktig hon känner sig är också en anteckning i en almanacka vid den 8 september: »Denna dagen föddes jag; med mycken längtan och stor

vanmakt.»

Och så var det väl skvallret! Det gällde nog inte bara hennes förhållande till Hierta. Hon var ju också förtrogen vän till hans närmaste man, den förskräck-lige ”Det-går-an-prästen”.

Almqvist tillbragte många kvällar i hennes hem med att musicera eller diskutera. Ibland var Hierta med, ibland kom endera av dem ensam. Det finns alls inga spår av någon svartsjuka mot Almqvist från Hiertas sida

På senare tid har det kannstöpts om hennes relationer till Almqvist. Litteraturhistorikerna har fäst sig vid att det i Svenska akademiens samling av Almqvist - Hebbe-brev är ett stort gap mellan det näst sista, från 1844, och det sista, som är odaterat men av innehållet att döma måste vara skrivet kort efter det att tredje volymen av imperialupplagan av Törnrosens bok kom ut, dvs mot slutet av 1850 eller början av 1851.

Gapet i brevväxlingen — för det var en *brevväxling* fast Wendelas anpart till allra största delen har gått förlorad, kanske vid uppröjning i Almqvists hem efter flykten—samt det faktum att det sista brevet är anorlunda i tonen, har tolkats som om deras vänskap skulle ha gått i kvav. Man har inte beaktat eller vetat om att det på andra håll finns två Almqvistbrev till henne skrivna 1845, det ena undertecknat ”Evigst din vän L. A.”. Våren 1846 blev Almqvist fast anställd på Aftonbladet och där var de arbetskamrater med ideliga

tillfällen till personlig kontakt. I april 1847 berättar han för dottern Maria att Wendela och Fanny nyss varit på besök. 1847 - 48 skrev han sex brev till Schack och hälsar var-enda gång till eller förfrågar sig om henne. Ett brev från Schack i maj 1848 är ställt till henne, Hierta och Almqvist gemensamt. Från och med det året och fram till Almqvists flykt 1851 bodde familjerna Hebbe och Almqvist till på köpet i samma hus, Hiertas fastighet Stora Nygatan 21. Varför skriva brev när man, som Signe säger, under den tiden träffades nästan dagligen?!

Vad är det då som har gett upphov till myten om en brytning? I Schück och Warburgs litteraturhistoria står att vänskapen mellan henne och Almqvist mot 1840-talets slut ”tycks ha undergått någon förändring”, i det sista brevet duar han henne inte som förut. Nej, det gör han inte, men att därav, som senare gjorts, dra slutsatsen att en brytning skulle ha ägt rum är nog förhastat, och likaså att som orsak utpeka en episod som den fantasifulle författaren C. F. Ridderstad 37 år senare gör stort nummer av i en artikelserie i Östgöta Correspondenten. Ridderstad hade ett horn i sidan till Almqvist och gjorde vad han kunde för att misstänkliggöra

CARL FREDRIK RIDDERSTAD

(1807-1886) var publicist och författare. Han var liberal och hörde till Aftonbladskretsen innan han först blev medredaktör och från 1843 ensam ägare till Östgöta Correspondenten.

hans karaktär

Vad han 1884 skriver är att han en februarikväll 1847, vid visitdags fick följa med Almqvist för att göra en försenad nyårsuppvaktning hos ”fru X”, en dam som var ”i både yttre och inre avseende rikt begåvad” och i ”varjehanda frågor, framförallt av skönlitterär egenskap, utövade inom tidningen ett visst absolut veto”.

Sedan Almqvist försäkrat honom att han skulle bli mycket välkommen begav de sig av tillsammans. Men besöket blev inte vad Ridderstad hoppats. Han säger att han ännu på gamla dar lider vid hågkomsten därav.

I husets tredje våning, vinkelrätt mot trappan, löpte en lång korridor åt ömse håll. Mitt för trappan var

dörren till fru X:s salong. Almqvist knackade två, tre, fyra gånger, men inte ett ljud hördes inifrån. Han gick då bort till köksdörren, som på hans knackning öppnades av ett vackert och välväxt fruntimmer med en tänd trearmsljusstake i handen. Hon (det var givetvis Pella) lovade att genast gå in i salongen och därifrån öppna för honom. Men nu låter Almqvist sitt tarvliga skämtlynne spela: utanför salongsdörren säger han åt Ridderstad att följa honom hack i häl så tätt som någonsin möjligt, så skall han få se något roligt. Ridderstad lyder utan att ana oråd, och när dörren går upp inträder de praktiskt taget som en person. Tablå! Där sitter Hierta och fru X i soffan i en för främmande blickar alldeles för förtrolig position: ”Hierta låg i soffan till vänster i rummet med ena benet utsträckt längs soffans bakstycke och det andra utanför. Emellan dem

satt fru X.”

Djupt generad vände sig Ridderstad mot klädhängaren vid dörren och tog av sig ytterrocken mycket långsamt för att vederbörande skulle inta en, i förhållande till en oinvigd, lämpligare ställning. Därefter gick han fram och bugade sig för värdinnan, men knappt hade han gjort förrän Hierta i vredgad ton frågade varför han inte var på spektaklet denna kväll. Vartill han svarade att pjäsen som gavs var gammal och tidigare recenserad. Fribiljetten hade han gett åt fru Almqvist.

”Förtrytelsen och vreden hos Hierta torde icke böra klandras”, slutar offret för Almqvists skändliga intrig. ”Förstämning och tystnad rådde.”

Det hela förefaller lite väl löst i konturerna för att vara riktigt sant. Man

Boken om lars johan Hierta

wendela hebbes arbetsgivare och vän

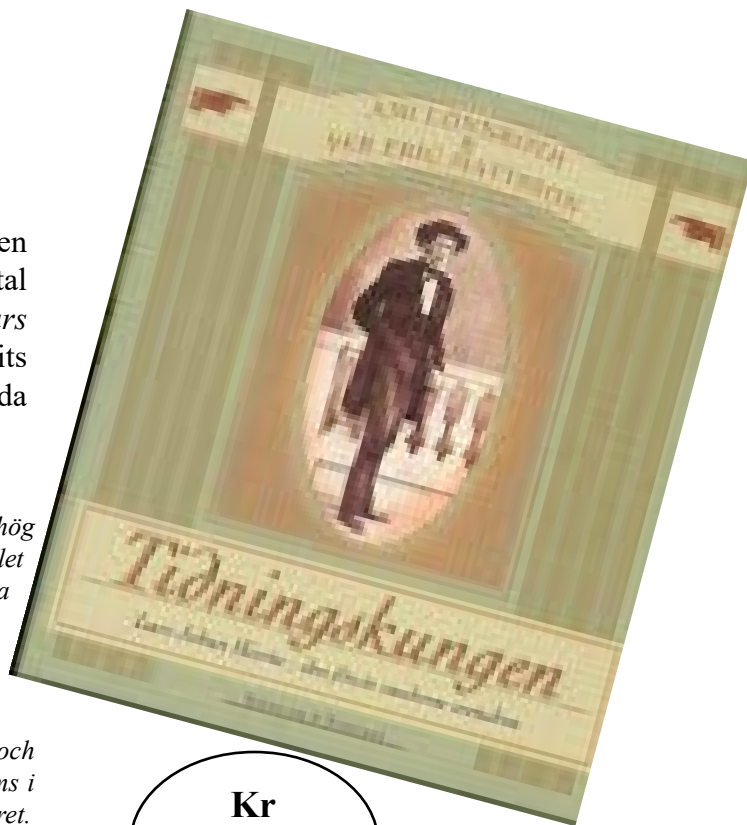
kan köpas i samband med sommarens föreställningar. Den är slut i bokhandel och förlag men föreningen har ett antal exemplar kvar. Biografin, som heter *Tidningskungen Lars Johan Hierta - den förste moderne svensken*, har skrivits av Ami Lönnroth och Per Eric Mattsson. Den fick goda recensioner när den kom ut 1996.

Författaren Göran Hägg i Aftonbladet den 6/11 1996:

I dag utkommer en trevlig och grundlig biografi. — Det är i hög grad en kulturhistoria över 1800-talets svenska vardag. Bild-materialet understryker ytterligare den egenskapen. Paralleller till nutida medieföreteelser livar upp framställningen.

Professor Per Rydén i Sv.D 7/11 1996:

Deras bok är generös på flera vis. Den är angenämt illustrerad, och här och var finns digressioner till förklaring av sånt som inte ryms i huvudtexten. Och glöm inte att dra nytta av det goda personregistret.

Kr
150:-

kvinnan bakom allt

Ernst Rolf om Wendelas barnbarn Mollie Faustman

Förra numret av Wendelavisen ägnade vi nästan i sin helhet åt Wendela Hebbes färgstarka barnbarn Mollie Faustman. Hon var känd konstnär och författare under signaturen Vagabonde. Mest känd för en större allmänhet blev hon 1926 när hon verksamt bidrog till att skandaltidningen Fäderneslandet lades ner. Många läsare har kommenterat vårt temanummer. Vi återkommer i kommande nummer med mer material om henne. Dock kan vi inte underlåta att redan nu citera Ernst Rolfs vers om Mollie, som Olof Holm, sekreterare i Almqvistsällskapet, gjorde oss uppmärksam på.

Ernst Rolf var som bekant en av våra stora revykungar från mellankrigstiden. Den 18 oktober 1926 hade han premiär på vår första cirkusrevy *Leve kvinnan*. Där medverkade bland många andra Katie Rolfsen, Fridolf Rhudin, Edvin Adolphson och Margit Rosengren.

En av sångerna i denna revy var *Det är kvinnan bakom allt* som Ernst Rolf själv sjöng.

Några verser är bekanta för de flesta:

Kvinnans makt
har man sagt
går igenom tiderna.
Evas synd
var ett fynd,
som satt fart i striderna.
Om ej kvinnan gått i teten,
Adam ej gått från dieten,
Lockad ut av frukt och
revbensspjäll.
Hellas land
allt ibland
kände kärlekslusterna.
Kvinnans hand
satt i brand
de trojanska dusterna.
Världen uti blod sig dränker
för en skön Helenas ränker.
Hektor faller för Akilles lans.

Mollie Faustman (1883-1966) var dotter till Wendela Hebbes och Lars Johan Hiertas son Edvard Faustman. Här är hon målad av konstnärskollegan Vera Nilsson

Versen om Mollie Faustman handlar om Fäderneslandets nedläggning. Namnet Dahlin syftar på tidningens chefredaktör. En hatartikel mot Mollie var undertecknad Bolstervar. Namnet var troligen en av Dahlins pseudonymer. Gud ske tack att den sprack, Fäderneslandstidningen. Dess etik var unik, fastän stor var spridningen. Vem var det som på ett halster brände detta lömska alster i ett litet tidningskåseri? Jo det är kvinnan bakom allt. Hon tar saken mera kallt. När ingen man oss frälste från den onde, gjorde hon de', fru Vagabonde. Nu ligger som han bäddat har herr Dahlin med Bolstervar. När synden straffar sig tusenfalt det är kvinnan bakom allt."

Mollie Faustman återgäldade och skrev följande om Ernst Rolf i ett kåseri.

"Direktör Rolf som människa känner jag inte ett dugg. Som konstnär måste han vara allvarlig och ambitiös – man når inte sådana resultat som han annars – som revyartist, tycker jag, han är charmfull och icke tillgjord. Ville man vara elak kunde man kanske säga att han ibland i någon mån verkar glad svensk gosse på julgransplundring, men vill man vara snäll – och det bör man alltid vilja – måste man erkänna att få ha en sådan förmåga att rycka publiken med sig som han. Om han alltså inte precis är raffinerad, så är han i stället kolossalt skicklig – textuttalet! – och i alla bemärkelser generös. Dessutom är han bestämt snäll. Och när jag sagt det, har jag sagt närapå det högsta beröm jag kan åstadkomma. Ty hur många av oss är snälla?"

Citerat ur Uno Myggan Erikssons

WendelAvisans 24-sidiga Mollie-Faustmannummer kan köpas för kr 20:- i anslutning till teaterföreställningarna

Lydia Koidula

En Estnisk Wendela Hebbe
av Signe Andersson

Signe Andersson, vice ordförande i Wendelas Vänner, besökte Estland och Södertäljes vänort Pärnu. Där gjorde hon en upptäckt.

Vid ett besök i Estland förra sommaren noterade jag, att det fanns ett kvinnoporträtt på den estländska 100-kronorssedeln. Naturligtvis blev jag nyfiken på vem porträttet föreställde och varför kvinnan ifråga hade bevärdigats med en bild på en så stor sedel.

Svaret fick vi i Södertäljes vänort Pärnu, där vår guide visade oss en staty av Lydia Koidula och berättade om en mycket intressant kvinna.

Vem var hon då? Hennes riktiga namn är Lydia Michelson, född Jannsen, men hon skrev och blev känd under namnet Lydia Koidula.

Och det som är roligt för en medlem i Wendelas Vänner är, att här finns paralleller till Wendela. Lydia var nämligen precis som Wendela lärare, författare och journalist.

Lydia föddes 1843 nära Pärnu, där fadern senare fick tjänst som lärare. Fadern ansvarade för Lydias grundläggande utbildning, och när han startade den första egentliga

tidningen på estniska, Pärnu Postimees, fick hon tidigt hjälpa honom med att skriva notiser och utföra diverse tidningsarbete. Hon bidrog också med egna berättelser och med översättningar från tyska.

1863 flyttade familjen till Tartu, där fadern med hjälp av Lydia startade Eesti Postimees, också den på estniska. Märk väl, att under denna tid talades estniska endast av allmogen och de lägre stånden i städerna,

medan all utbildning, förvaltning etc. skedde på tyska. Utgivningen av en tidning på estniska var alltså en betydande gärning för att stärka det estniska folkets självkänsla.

Redan 1863 kom Lydias första bok ut. Den följdes av två diktsamlingar (anonymt) och en rad skådespel, som fortfarande spelas på estniska

teatrar.

Namnet Koidula började hon använda som pseudonym 1867. Det kommer från det estniska ordet för gryning "koit" och betyder ungefär den som kommer med gryningen.

I kommande diktsamlingar fanns flera fosterländska sånger, som blev oerhört populära. I dikterna spelar kärleken till Estland en central roll, och när de senare tonsattes och började sjungas, blev Lydia en ledande gestalt i den estniska nationalismens begynnelse. Hennes dikt "Mu isomaa on minu arm" (Mitt fosterland är min kärlek) fick, sedan den tonsatts, närmast ställning som

Selma får hålla till godo med 20-kronorssedeln och Jen-ny Lind med 50-lappen.

Lydia Koidula däremot finns på en större sedel.

nationalsång. Hon hyllade Estland och det estniska språket och blev en närmast symbolisk gestalt för den nationella rörelsen, som växte fram från 1860 och som i början av 1900-talet ledde till ett estniskt kulturliv jämförbart med övriga Europas. Och vi senare tiders barn känner igen den rörelsen från Estlands frigörelse från Sovietunionen.

Den 28 maj hade Södertälje besök av ett 50-tal pensionärer från vänorten Pärnu i Estland. I regi av Södertäljes pensionärs-förening Holmfast besökte man också Wendelas Hus. I strålande sol och i färgglada folkdräkter dansade gästerna och sjöng nordisk folkmusik, drack kaffe och tittade på båtarna i kanalen.

en blivande vapenhandlare i wendelas hem

utdrag ur Thorsten Nordenfelts memoarer.

Om Wendela Hebbe anat att hon närde en blivande vapenhandlare i sin bostad på Stora Nygatan 21 kanske hon inte blivit så glad. Faktum är att en av vårt lands främsta vapenhandlare genom tiderna, Thorsten Nordenfelt, bodde hos henne som ung teknolog. Om detta kan man läsa i hans memoarer *Vad jag sett och hört* som gavs ut av den Nordenfeltska släktföreningen i 100 exemplar 1971. Memoarerna tillkom under åren 1914-1919.

Nordenfelt var född 1842 och kunde när han skrev sina memoarer se tillbaka på ett synnerligen växlingsrikt liv. Hans far var överste och regementschef i Jönköping 1849-1856 och blev sedan landshövding i Blekinge. I Jönköping var umgänget stort. Bland annat hade man mycket nära relationer med läkarfamiljen Sköldberg, som hade jämnåriga barn med Nordenfelts. Läkaren Sven Erik Sköldberg (1806-1894) var gift med Wendela Hebbes syster Malin.

Thorsten Nordenfelt tog studenten i Lund och började 1859 på Teknologiska institutet i Stockholm. Under hela teknologtiden var han inneboende hos Wendela Hebbe på Stora Nygatan i Gamla stan. Där lärde han känna Wendelas stora umgängeskrets och tog, skriver han, intryck av hennes idealistiska inriktning. Lars Johan Hierta, som var nästan daglig gäst hos Wendela, följde han på många promenader.

Efter studierna anställdes Nordenfelt vid järnvägsbyggen i Sverige och kom sedan till London, där han startade egna företag i vapenbranschen. Han vidareutvecklade och sålde bl a de kända Palmcrantzka kulsprutorna. Under en 20-årsperiod utvecklade han 125 olika patent på vapen, elapparater, symaskiner mm. Torped- och ubåtar var hans specialitet. I London tog han sig an Wendelas son med Lars Hierta, Edvard Faustman, dock utan att lyckas "göra karl" av honom. Wendelas dotterson, den föräldralöse Armand Bergeron, arbetade också ett tag på Nordenfelts kontor i London innan han blev frimärkshandlare. Från London brevväxlade han livligt med Wendelas dotter Fanny i Köpenhamn. Hennes man Peter var chef för det danska utrikesministeriet och uppskattade säkert Nordenfelts informationer från den militära världen. Ibland bjöds Nordenfelt av Signe Hebbe att övervara någon av hennes operaföreställningar i Europa.

Thorsten Nordenfelt hade ett enormt kontaktnät, som han med förtjusning och detaljrikedom redovisar i memoarerna. Ett stycke europeiskt överklassliv och industrihistoria möter oss i denna stundtals riktigt roliga skrift, som vänligen lånats oss av Nordenfeltsättlingen Dath Hall. Originalen finns i KB:s handskriftsamling.

”På nyåret 1859 inackorderade jag mig hos fru Wendela Hebbe, som bodde Stora Nygatan 21 3 tr. och kvar-stannade hos henne hela återstående teknologtiden. Jag tillskriver hennes inflytande, att min håg vändes, mer än förut varit fallet, från realistiska till idealistiska intressen. Hos henne träf-fade jag flera politici, litteratörer, konst-närer och musici, än eljest kunnat vara fallet.

Själv litterärt begåvad, såg hon som sina vänner många av tidens framstående män. Hennes världs-åskådning var, att sanning, ädelhet och inre skönhet, var det, som man framför allt borde eftersträva. Hon var med-arbetare i läsebiblioteket och i ”Afton-bladet”, utgav flera romaner och barnböcker samt en rikhaltig samling gamla folkvisor. Hon dog 1899 vid 91 års ålder.

Lars Johan Hierta var nästan daglig gäst i hemmet. Han

understödde fru Hebbes arbete och hjälpte henne för övrigt på många sätt.

Hierta är en så känd personlighet att jag icke behöver orda härom. Han var i alla avseenden högst intressant. Jag var nog lycklig att ofta få följa honom på promenader, under vilka han utvecklade för mig sina idéer om politik och andra ämnen, vilket, ehuru jag ej alltid kunde gilla hans omdömen, för mig var synnerligen lärorikt. Jag gick flera gånger med honom till finska badstun, och någon fulare kropp har jag aldrig sett; den gav intrycket av att endast bestå av huvud, axlar, knän och fotleder, vilka voro abnormt stora, några muskler syntes inte, och dock var han en god fotgängare.

Thorsten Nordenfelt besökte finska bastun med Lars Johan Hierta. Någon fulare kropp har jag aldrig träffat, tyckte den 20-årige teknologen om den 60-årige företagaren och politiker Hierta.

Foto av Hierta från 1860-talet.

Bibliotekarien Harald Wieselgren hade även ett rum i fru Hebbes våning under denna tid. Jag var ofta tillsammans med honom och hans vän bibliotekarien Ahlstrand och hade mycken nytta av samtal med

Under en natt då sömnen inte ville komma gjorde jag därför ett försök, på så sätt att jag tänkte mig vissa årtal under min barndom, ungdom och mannaålder i Sverige och utomlands och sökte ihågkomma, var jag då var, vilka som omgävo mig och vad som hände mig och mina bekanta. Detta syntes mig lyckas över förväntan.

Så kom memoarerna till enligt förordet. Foto ur boken

dem. K. A. Wetterberg (Onkel Adam), Johan Jo-lin (Jo-Jo), Isidor Dannström, Julius Günther, C.F. Bergstedt, August Sohlman, och K.V. A. Strandberg (Talis Qualis) samt en mängd andra litterära personligheter tillbragte ofta aftnarne hos fru Hebbe.

Medicinalrådet Sköldbärgs och Hovrättsrådet Lagerbielkes hustrur voro systrar till fru Hebbe.

Hennes äldsta dotter Fanny var först gift med danske litteratören Hans Egede Schack, författaren till "Fantasterna" m.fl. Efter hans död kom hon som 20-årig änka till modern under den tid jag bodde där. Hon var vacker och intelligent och hade mycket radikala åsikter. Hon liknade människans liv vid en såpad stege: Om man arbetade hårt, kunde man lyckas komma uppåt, men när helst man stod stilla, gled man ner till botten och måste börja om på nytt. 1860 gifte hon sig med dåvarande direktören i danska utrikesdepartementet, sedermera excellensen Peder Vedel. Denne blev blind på gamla dagar och dog för några få år sedan. Han överlevdes av sin hustru, som dog 1912 i Köpenhamn. De hade tre

söner och en dotter, som alla innehade goda anställningar i Danmark.

Fru Hebbes andra dotter Thekla, var dramatisk artist i Stockholm, men dog ung i Paris dit hon rest i och för studier.

Tredje dottern, den bekanta operasångerskan Signe Hebbe, studerade flera år, huvudsakligen i Paris, och ger ännu trots sin höga ålder de bästa lektioner i sång och plastik, som här äro tillgängliga och använder inkomsterna därav till att understödja behövande artister.

Ett hem, där jag under min teknologtid mottogs med mycken välvilja, var hos kyrkoherde Rohtlieb, tyska församlingens pastor. Jag bevistade många söndagar gudstjänsten i den vackra gamla kyrkan, och jag var ofta bjuden som gäst i Rohtliebska familjen vid Svartmangatan, där jag gjorde bekantskap med många av deras intressanta umgängesvänner. Fru Hebbe brukade skämtsamt säga, att jag liknade Fritiof, som lockades

Wendelas dotter, den begåvade Fanny, brevväxlade livligt med Nordenfelt. Hon liknade människans liv vid en såpad stege skriver han. Här som ung mor med sonen Valdemar.

Blandat

profilen wendela

Söndagen den 7 april gick telefonerna varma hos de Wendela-vänner, som förmodades sitta inne med kunskaper om Wendela Hebbe. Vad hette gården utanför Värnamo som blev hennes hem? Vilket yrke hade hennes pappa? Vad hette hennes första roman? etc. frågades det. Anledningen var att Wendela Hebbe var Profilen i Svenska Dagbladets korsord - ett uppenbarligen mycket populärt söndagsnöje hos många läsare.

Wendelas Hus i bokfönstret

Den 2 juli kl 14 ägnas hela P1:s Bokfönster åt Wendela Hebbes Hus och Wendela Hebbe. Programmet är ett i en rad sommarprogram om litterära hus. En majförmiddag när solen strålade, stora båtar passerade i kanalen och mycket folk lunchade i trädgården vandrade Monica Lauritzen från radion runt och intervjuade.

turkiska journalister i Wendelas hus

Den 7 mars hade Wendelas Hus celebert besök. 20 turkiska journalister avslutade en tvåveckorskurs med ett program och supé. Kursen började med en vecka i Istanbul och avslutades i Stockholm. SIDA arrangerade och journalisterna Ami Lönnroth och Staffan Dahlöv ledde seminariet. Så nu är Wendela Hebbe känd även i Turkiet. På bilden Safak (soluppgång) Pavey vars levnadsöde överträffar den häftigaste actionstory eller mest tårdrypande såpa man kan tänka sig (se bildtexten).

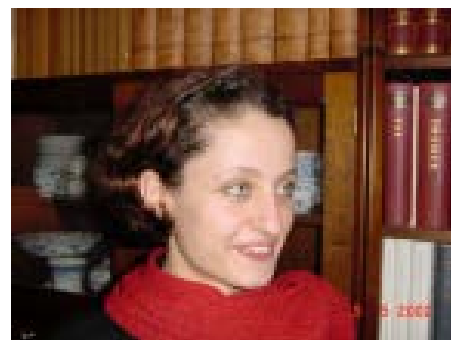
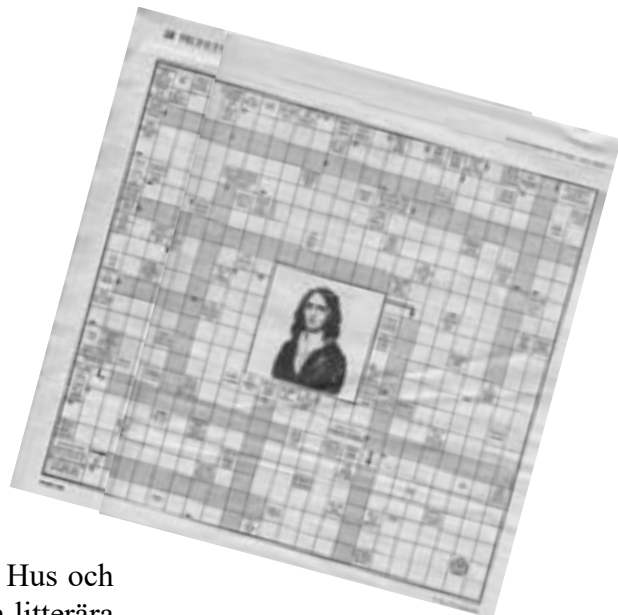
En lång rad besök i Wendelas Hus

Våren är utflykternas tid. Många stora och små grupper har besökt huset och fått förplägnad och information. Här är namnet på några: Alviks int. dansskola (2/5 19 pers.), Nordiska Museets och Skansens vänförening (5/5 47), Vokalensemblen Hägersten (5/5 20), Oscars församling Sthlm (17/5 25), Handelsanställda PRO Sthlm (23/5 33), HSB Botkyrka (27/5 24), Biblioteket Åkersberga (28/5 13), Komvux S-tälje (28/5 15), Nockebyhem (30/5 23), Vällingby SPF (4/6 38)

Hampefestival i januari 2003

Som många av Avisans läsare säkert känner till var den på sin tid kände skådespelaren och regissören **Hampe Faustman** Wendela Hebbes sondotter. Vi minns honom från filmer som Brott och straff (1945), Lars Hård (1948), Främmande hamn (1948), Hon kom som en vind (1952) m fl. Man har kallat honom "den ende svenske arbetarskildraren i svensk film" (Leif Furhammar). Tillsammans med Södertälje Filmstudio planerar vi en filmdag i januari 2003 där vi skall visa och kommentera några av hans filmer. Vi hoppas då också kunna visa en videoinspelad intervju med landets filmnestor Rune Waldekrantz, som i flera år samarbetade med Hampe Faustman. Inga Lewenhaupt, Wendelas Vänners tidigare ordförande, nu chef för Sveriges Teatermuseum, har lovat att göra denna intervju med södertäljebon Rune.

Hampe Faustman (1919-61) här med skådespelerskan Gunn Wållgren (1913-83), som han en tid var gift med. Bröllopsfotot är en gåva av Hampes syster Tuttan.

Safak Pavey, vars båda föräldrar är kända och radikala journalister, debuterade i turkisk radio i 8-årsåldern. När hon var 10 år vann hon en uppsatstävling om fred till Olof Palmes minne. Vid 15 tog hon studenten. Hennes mor satt ständigt i fängelse och hennes båda morbröder mördades som politiska aktivister. Vid 20 miste hon en arm och ett ben vid en tågolycka. I dag vid 25 är hon bosatt i London och försörjer sig som kolumnist. Hon är full av entusiasm och levnadsglädje och tar sig tappert fram i världen på sina proteser.

Göteborgskvartett i Wendelas Hus

Den 25 maj hade Wendelas Hus besök av Eugènekvartetten, som är en del av det anrika Sundbergska kvartettsällskapet i Göteborg. Marita Larsson (cello), Gunnar Storm (viola), Annika Boberg (violin) och Hans Lindström (violin) spelade Haydn, Humperdinck och Beethoven. Det var fjärde besöket i vårt hus av denna fina kvartett.

Oväntade besök i Wendelas hus

Den 28 maj kom Peppan Hedberg oväntat på besök till sin mormorsfarmors hus. Han fotograferades påpassligt intill port-rättet av sig själv i konferensrummet. Tavlan är en gåva till Wendelas Hus av Peppans mor Tuttan Faustman, i sin tur dotter till Mollie Faustman, som målat den. "Han är lika rödhårig som sin mormorsfarfar Lars Johan Hierta" sa Tuttan vid överlämnandet för ett par år sedan. Peppan är dryga 60 och bosatt i Nässjö.

På en visning i maj kom en dam, Eva Rosander, fram till Signe Andersson, som hade visningen omhand och sa: "Jag har träffat Edward Faustman i Vrena!". Edvard, var som bekant Wendelas son med Hierta. Han dog 1927 i Vrena där han bott på ett torftigt pensionat i ett kvartssekel. Eva mindes att Edvard bjöd henne på karameller och mandelkubbar och t o m gav hen-ne en skärmmössa. Han envisades med att kalla henne för Kalle. Minnesgodas läsare av Mollies memoarer kommer nog ihåg att han också gav dottern Mollie pojknamnet Karl Edvard.

Wendelas Hus har fått sin allt i allo

Staffan Alén heter han, som nu på vardagarna sysslar med lite av varje i Wendelas Hus. Var helst det behövs ett handtag nog finns Staffan på plats. Det kan vara i köket, i trädgården, i museet eller på kontoret. Staffan är mycket historieintresserad och kunnig. Bland de arbetsuppgifter han tagit sig an finns de ca 130 dagböcker som Edvard Faustman lämnat efter sig och som föreningen fått hand om. Vi ser fram mot en eller annan artikel i WendelAvi-

Till vänster en av Edvard Faustmans dagböcker. Bilden ovan Staffan Alén och föreningens kassör Kerstin Holmerin roar varandra med uppläsning ur dagboken.

Delblancsällskapet

ett litterärt sällskap med södertäljeanknytning

Den 28 september kl 16 kommer Ylva Eggehorn till Wendelas hus för att under rubriken *Kärleksffjunets tyngd* berätta om Sven Delblancs författarskap. Det är ett arrange-mang i samarbete med Delblanc-sällskapet. Avisan har bett sällska-pets ordförande Maj-Britt Imnan-der att berätta om sällskapet.

Delblancsällskapet bildades genom ett lokalt initiativ i Trosa/Vagnhärads-bygden för tre år sedan, och har idag drygt 160 medlemmar från olika delar av landet. Syftet med sällskapets verksamhet är att fördjupa kunskapen om och sprida intresset för Sven Del-blanc och hans författarskap. Det sker genom program- och seminarieverk-samhet, men också medverkan i utgiv-ning av böcker och skrifter med texter av och om Sven Delblanc. Så småning-om hoppas sällskapet kunna ge ut en egen årsbok.

I april 2001 hölls ett välbesökt heldagsseminarium om Sven Delblanc i Stockholm i samarbete med ABF-huset. Seminariebidragen tillsammans med några andra aktuella texter om Sven Delblancs författarskap har nu kommit ut i en bok med titeln *Röster om Delblanc*. Och ett samarbete med Strängnäs stift resulterade i ett tvådagarsseminarium i januari 2002 om Sven Delblancs gudsbild – också det blir en bok som utkommer under hösten.

Sällskapet har sin adress på biblioteket i Vagnhärad, och det är ingen tillfällighet. Även om *Aminne*

och de övriga böc-kerna i den kända och älskade Hede-bysviten i första hand är helgjutna litte-rära mästerverk, så finns det skäl att kalla Vagnhärad/Trosabygden för "Hedebyland". Delblancs författarskap har djupa rötter i barndomens landskap och miljöer.

Men vi är väl medvetna om att Sven Delblanc också tillbringade en stor del av sin uppväxt i Södertälje och att de åren lämnat viktiga avtryck bl a i Hedebysvitens avslutande del, *Stads-porten*.

I Vagnhärad invigdes ett nytt bibliotek hösten 2000. Mötes- och läsrummet där har fått namnet Delblancrummet och har inretts i samverkan mellan

Stadsporten är sista delen i ett av Sveriges mest lästa och älskade romanverk - Sven Delblancs Hedebyserie. Handlingen utspelar sig i Södertälje. Så här börjar den:

"Här är en stad i Sverige.

Här vid själva skafvet av eklövet Mälaren, Sveriges milda dyiga innanhav, här låg en stad och sög liv och must ur handeln mellan saltsjö och sötvatten. Tälje var stadens namn, och dess boar drog strömming ur havet, bakade bröd av bjugg och bryggde sitt öl av korn, fetmade, förkovrades och hugfäste sitt minne."

Delblancsällskapet och kommunen. Där finns en komplett samling av Sven Delblancs romaner och essäböcker, samt avhandlingar och annat material som anknyter till hans författarskap. Rummet får också sin prägel av Reinhold Ljunggrens fina porträtt av Delblanc och av Per-Fredrik Glommés spännande målning "Delblancs barndom".

Sällskapet har gjort det till en årlig tradition att den 26 maj, som är Sven Delblancs födelsedag, inbjuda medlemmar och ortsbor till en vandring på Åpromenaden från Vagnhärads cent-rum fram till hans barndomshem Mölna.

**Man blir medlem i Delblancsällskapet
genom att sätta in kr 100:-
på pg 86 49 86-5.**

**Delblancsällskapets adress är
Vagnhärads bibliotek, Box 8, 610 70 Vagnhärad.
Tel 0156-522 36, fax 0156-522 38.**

att skriva för livet

Lär dig skriva.

Det är inte alls så svårt som du tror.

ABF och Wendelas Vänner inbjuder till en skrivarkurs i lekfullhetens tecken. Vi bad våra båda kursledare, Ami Lönnroth och Sven Erik Rönnby, att själva beskriva sin kurs. De inledde med detta citat av Lars Åke Augustsson ur hans bok *Lust att skriva - romaner och noveller* en av alla hans intressanta böcker för skrivsugna:

"Det är inte så enkelt som att det å ena sidan finns sanning och å andra sidan lögn eller dikt. Också lögnen kräver ett visst mått av sanning för att fungera. Den som ljuger bäst är den som ljuger minst."

En del människor går omkring med en oförverkligad längtan att uttrycka sig skönlitterärt, andra har ett helt liv gått med embryot till en journalist inom sig.

Att skriva en faktabaserad artikel för en tidning är givetvis inte detsamma som att skriva en roman. Skrivsätten är olika, sanningskraven inte desamma.

Ändå är berättarförmågan viktig i båda fallen. Och i båda fallen rör det sig om ett slags tolkning av världen. Många journalister söker sig för övrigt till skrivarkurser helt enkelt för att släppa loss berättarflödet, komma ut ur den skrivtorka som de/vi ibland hamnar i.

Nu inbjuder vi, två garvade journalister, tillika styrelsemedlemmar i Wendelas vänner, till en skrivarkurs

i lekfullhetens tecken i Wendela Hebbes Hus. Skriva för livet kallar vi den för. Vi vänder oss till de skrivsugna; oavsett yrkesbakgrund och för-muleringsvana. Vi varvar lättsamma övningar för att få igång skrivflödet med en mer saklig genomgång av olika skrivgenrer - intervjun, reportaget, insändaren, debattartikeln, recensionen. En del hemupp-gifter kan kursdeltagarna också vänta sig.

Eftersom vi befinner oss i Wendela Hebbes Hus kommer vi också att ge en liten historisk tillbakablick på kvinnliga journalisters insatser i svensk press och diskutera om det finns någon skillnad på manlig och kvinnlig journalistik. Wendela var ju Sveriges första fast anställda kvinnliga journalist och förblev länge ensam i sitt slag. Hon anställdes 1841 som kulturchef på Aftonbladet av Lars Johan Hierta. Några år senare lanserade hon socialreportaget; en pionjärgärning i svensk press. Vilka

Två skrivglada journalister Sven Erik Rönnby och Ami Lönnroth i samtal om uppläggningsen av sin kurs Att skriva för livet.

spai har hon rannat efter sig: La oss fundera över det.

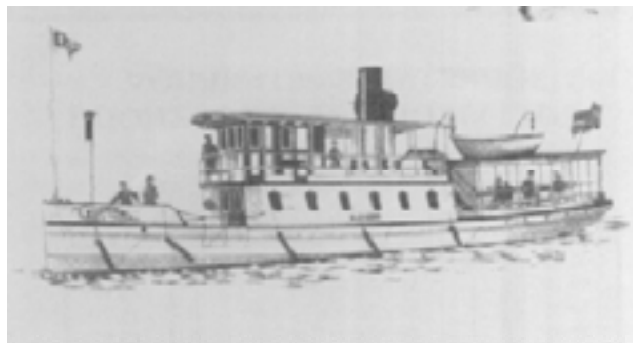
Kursen är öppen för män och kvinnor, killar och tjejer. Samarrangör är ABF och kurskostnaden är 650 kr för 20 timmar fördelade på fem kurstillfällen.

Följande lördagsförmiddagar träffas vi i Wendela Hebbes Hus mellan kl 9:30 och 12:45: 5 och 19 oktober,

Välkommen med din anmälan till ABF på telefon 08-55442430 senast den 1 oktober

Res med Ejdern till Stockholms stadshus den 1 september

Varför inte ta chansen att se Stockholms stadshus ”på riktigt”. Det finns mycket att se och lära om husets historia och arkitektur. Här finns arbeten av Einar Forseth, prins Eugen, Axel Törneman, L.A.G. Acke, Yngve Berg, Carl Eldh och Christian Eriksson.

Även resan bjuder upplevelser av klass. Göran Gelotte guidar oss på denna gamla och traditionsrika båtled.

Resan med guidningar kostar kr 350:-. Mat ingår inte så ta gärna med matsäck. Kaffe och bröd kan köpas ombord.

Beräknad hemkomst kl 17. Anmälan till P G Åkerbäck (08 55014807, euu952@tninet.se), Nils Linder (08 55037706), eller Lars-Olov Lindgren (08 015960009, lars-olov.lindgren@sodertalje.mail.telia.com).

Ett samarrangemang mellan Saltskog Gårds Vänner, Kulturhistoriska föreningen, SKAIS Konstklubb, Södertälje

---

RES MED *Pocketresor* TILL SOMMARTEATERFÖRESTÄLLNINGARNA

VITA HÄSTEN

Buss avgår till onsdags- och lördagsföreställningarna om resan samlar minst 20 deltagare. Grupper om minst 10 personer kan hämtas inom Storstockholmsområdet. Avresa från Karlbergsvägen 24 (vid Odenplan) kl 16. Fördelaktigt paketpris med inträde, resa och middag från kr 430:-.

Wendelas mörka lockar

Buss avgår buss från Karlbergsvägen 24 (vid Odenplan) kl 17.30 till föreställningarna den 29 juli och 5 augusti. Den 5 augusti går bussen hem först efter teatersupén ca kl 21.30. Fördelaktigt paketpris med inträde, resa och middag från kr 410:-.

Pocketresor börjar bli känt för kulturreSOR till trevliga mål.

Vad sägs om

musikresor till Engsö slott (mellan Västerås och Enköping) - den 16 augusti med pianisten Dag Achatz, den 23 augusti med Marika Lagercrantz (resitation) och Per Nyström (cello) eller den 30 augusti med solisten Cecilia Zilliacus.

musikalisk kavalkad på Linköpings slott den 26 juli

Ring Hans Malmberg på *Pocketresor* (08-54472650) för bokning och information

*Söndagen den 1 september
kl 09 från Borgmästarudden*

Res med Ejdern på heldagsutflykt till stockholms stadshus
Läs på sidan 23 om detta samarrangemang mellan kulturföreningar i stan.

*Onsdagen den 11 september
kl 19***Förargliga filosofer**

Författaren Gunnar Fredriksson, som skrivit flera böcker om stora och små filosofer introducerar en programserie om förargliga filosofer genom att berätta om några av dem. Inträde kr 70:- per föredrag i serien. Kr 150:- för alla tre programmen i serien under hösten.

*Lördagen 28 september
kl 16***Kärleksfunets
tyngd**

Om Sven Delblancs författarskap berättar författaren Ylva Eggehorn. Ett program i samarbete med Delblanc-sällskapet och ABF. Läs mer på sidan 22.

*Torsdagen den 3 oktober
kl 19***med kluven tunga**

Professor Yvonne Hirdman berättar om kvinnors villkor i politiska och fackliga sammanhang. Nyss kom hennes bok *Genus - om det stabila föränderliga former* med mottot "Minns att kon-flikten mellan könen växer med sin lösning". Samarbete

*Lördagen den 5 oktober
kl 9.30 - 12.45***Skriva för livet**

Journalisterna Ami Lönnroth och Sven Erik Rönnby introducerar en lättsam skrivarkurs under fem lördagsför-middagar i höst. Läs mer på sidan 23. Kursen äger rum i samarbete med ABF.

*Onsdagen den 16 oktober
kl 19***Förargliga filosofer**

Professor Torbjörn Tännsjö berättar om sin filosofi. Få svenskar är så omdebatterade som han. Hans senaste bok har den provocerande titeln *Du skall understundom dräpa*.

*Lördagen 26 oktober
kl 16
i S:ta Ragnhildsgården***Konsert med
Tove Nilsson**

Wendelas Vänners egen Signe Hebbe sjöng på sommarteatern förra året på ett sätt som lockade oss alla till en fortsättning. Hon har komponerat ett för oss anpassat program tillsammans med pianisten Lars Hallgren. Vi samarbetar här med Kammarmusik-föreningen.

**Programmen äger rum
i Wendelas Hus. Inträde
kr 50:-
inkl kaffe om inget
annat är angivet.
Anmäl deltagande i god
tid (tel 08-55086675).**

*Fredagen den 8 november
kl 10.00-15.00***Utflykt till
Sveriges
Teatermuseum**

Inga Lewenhaupt, som skrev doktors-avhandlingen om Signe Hebbe och tidigare var ordförande i Wendelas Vänner är chef för Sveriges Teatermuseum i Nacka (tidigare Drottningholms Teatermuseum). Hon guidar oss runt i detta nyinvidga imponerande museum och vi-sar bl a brev och annat kring Signe Hebbes operakarriär. Mer information i nästa nummer men

*Lördagen den 16 november
kl 16***Fantasi och
verklighet i Elsa
Beskows konst**

Föredrag av Stina Hammar, författare till en nyutkommen biografi om Elsa Beskow Solägget. Fantasi och verklighet i Elsa Beskows konst.

*Torsdagen den 5 december
kl 19***Förargliga filosofer**

I vår serie kommer nu turen till Professor Gunnar Adler Karlsson, som berättar om sin egen filosofi. Den har väckt förargelse i vida kretsar. "Adrenalin-stinna hannar" är ett av hans ut-tryck. Gunnar Adler Karlsson bor nu-mera på Capri där han ordnar se-minarier och har byggt upp en egen filosofisk park med inristade tänke-språk.